

Додаток Ж

**Приклад розробки лекції з теми
«Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського»***План*

1. Педагогічні ідеї В.Ратке.
2. Життя і педагогічна діяльність Коменського.
 - а) Цілі і завдання виховання.
 - б) Природовідповідність виховання.
 - в) Вікова періодизація.
 - г) Материнська школа.
 - г) Дидактичні принципи.
 - д) Моральне виховання і дисципліна.
 - е) Значення ідей Я.А. Коменського.

Література

1. Коменский Я.А. Педагогические сочинения. – Т.1, Т.2. – М.: Педагогика, 1982.
2. Коменский Я.А. Мир чувственных вещей в картинках. – М.: Учпедгиз, 1957.
3. Зейлигер-Рубинштейн Е.И. Очерки по истории воспитания и педагогической мысли. Изд-во ЛГУ, 1978. – С.20-31.
4. История педагогики. Часть 2. Учебное пособие для педуниверситетов. /Под ред. А.И.Пискунова. – М.: ТЦ «Сфера», 1997.
5. Константинов Н.А., Медынский Е.Н., Шабаетова М.Ф. История педагогики. – М., 1982. – С.27-39.
6. Лордкипанидзе Д. Ян Амос Коменский. М.: Педагогика. – 1970.
7. Педагогический словарь. - т.1, М., изд-во АПН РСФСР, 1960 г., С.536-538.

8. Хрестоматія по історії зарубіжної педагогіки. /Под ред. А.И. Пискунова. – М.: Просвещение. – С.88-181.

XVII століття традиційно починає відлік Нового часу. Найбільшою історичною подією, що відкрила епоху, була 30-річна війна (1618-1648), яка почалася під прапором релігійних суперечностей між католиками і протестантами. Стан освітньої системи, зокрема школи, мало чим відрізнявся від епохи Реформації і Контрреформації. У різних країнах функціонували школи з такою направленістю: гімназії, протестантські школи (Німеччина), колегії (Франція і у єзуїтів), граматичні (Англія). Засвоєння гуманітарних, класичних і реальних знань відбувається через засвоєння літературної спадщини античного і римського світу. Центральне місце відводиться вивченню латинської мови. У зміст вищої освіти вводяться предмети: математика, історія, природознавство, астрономія, географія. Освіта для дворян визначалася традиційною вимогою підготовки «вихованої людини» (перше місце у вивченні мов займає французька, потім – італійська, іспанська, пізніше – англійська. Вивчалися історія, мораль, право).

Педагогічні ідеї Ратке (1571-1635)

Одним з засновників педагогіки Нового часу в Німеччині був Вольфганг Ратке (1571-1635), відомий під латинізованим ім'ям Ратихій. Широку популярність у німецьких князівствах здобув «Франкфуртський меморіал» (пам'ятна записка), де було викладено реформаторські роздуми про проблеми релігійного і політичного життя німецької держави. Свої загальнодидактичні і методичні ідеї Ратке трактував у книзі «Загальне навчання за способом Ратихія» (1619 р.). Принципи зводяться до таких положень, якими повинен керуватися вчитель:

- 1) навчання повинно протікати відповідно до розвитку природи, не порушуючи його;
- 2) навчання повинно бути послідовним, не можна вивчати одночасно різні речі;

- 3) у навчанні слід використовувати повторення;
- 4) первинне навчання повинно вестися рідною мовою;
- 5) навчання без примусу;
- 6) заучувати те, що зрозуміло;
- 7) у навчанні слід іти від конкретного до загального, від відомого до невідомого;
- 8) у навчанні спиратися на індукцію і досвід.

Дані позиції надалі ляжуть в основу дидактичних принципів. Процес капіталістичного розвитку руйнував економічну структуру феодалізму. У феодальній середньовічній економіці починається період корінного перелому. Отже, ми бачимо, що на початку XVI століття, – пише Енгельс, – різні верстви населення імперії – князі, дворяни, патриції, бюргери, плебеї і селяни – склали надзвичайно хаотичну масу з вельми різноманітними на всіх напрямках потребами.

У чому суть цих суперечностей?

Головне полягає в тому, що вже на зорі капіталістичної ери, з одного боку, змінюється характер старих суспільних класів і їх відношення до нових вимог епохи, з іншого боку. Разом з появою елементів капіталізму зароджуються і розвиваються два нових антагоністичних суспільних класи: буржуазія і пролетаріат.

В експлуатації селян духівництво не відставало від дворянства. Всі соціальні суперечності епохи вилилися в незадоволення плебейського населення міста і села, що приводило до відкритого протистояння. Ця боротьба оформилася в так звану Реформацію – рух, що охопив майже всі країни Європи.

Реформація не була тільки релігійною боротьбою, яка велася проти римського папи і католицизму. Це був рух глибокої соціально-класової боротьби.

Батьківщиною ідей ранньої Реформації вважаються Англія і Чехія (англійський теолог Джон Уйкліф (1320-1384 р.р.) і вождь національно-визвольного руху, ректор Празького університету професор Ян Гус (1369-1415 р.р.)).

Історичне значення діяльності Яна Гуса полягає в тому, що він став одним із керівників і натхненників визвольного руху чеського народу. Все його життя, починаючи з полум'яної промови, виголошеної в 1396 р. в Каролінській колезії Празького університету, в якій Гус викрив католицьку церкву, паразитичне життя духівництва, проникнуте ідеями самовідданого служіння народу, батьківщині. Діяльність Гуса була діяльністю не тільки богослова, але й ученого, політичного ідеолога і революціонера.

Великі гусистські проповіді пролунали в південній Чехії, на Бржезовській горі (Табор). На чолі руху стояв Ян Желівський. Озброєними загонами і повстанням у цілому керував видатний полководець Ян Жижка.

Гусистське місто Табор протягом 18 років практично реалізовувало принципи: «Ми всі повинні бути братами», «Людина рівна людині», «Хто не трудиться, той не винен їсти».

У 1434 р. відбулося падіння табористів. Найбільшим нещастям для селянства і плебейського населення було встановлення панування династії Габсбургів.

У відповідь на посилення феодальної реакції і національного гніту в Чехії виникає всенародний рух (секта «Чеські брати», Моравські брати).

Основою боротьби братерств було *незадоволення системою освіти, потреба в систематизації та узагальненні важливих, але різних думок про виховання. Ставилися нові завдання і в галузі педагогічної теорії і практики.*

Вирішення цих проблем пов'язано з ім'ям великого сина чеського народу Яна Амоса Коменського (1592-1670 р.р.) – просвітителя, видатного філософа, енциклопедиста, борця за мир між народами.

«Війна повинна відкидатися як щось звірине, бо людям характерна людяність, а суперечки можуть бути вирішені лише судом, що ведуться за правилами. Щоб знищити можливість повернутися до ворожнечі і воєн, потрібно знищити зброя», – писав він.

Чеський історик Палацький описував зовнішній вигляд і внутрішній світ Коменського: *«Він був людиною красивої і величної зовнішності, з довгою бородою, високим чолом, з добрим поглядом, який приховував тихий смуток. У ставленні до людей він був надзвичайно ласкавий, терплячий і покірний, завжди готовий служити своєму ближньому і принести в жертву все для його блага. Глибока чутливість, доброта, щирість і непритворна релігійність виявлялися не тільки в його творах, але і вчинках протягом усього життя. Ніколи він не платив супротивникам своїм тією ж монетою; ніколи не засуджував тих, хто його образив; все з високим упокорюванням почитав і прославляв перст Божий, чи зустрічалося йому бажане, чи осоружне».*

Коменський народився в сім'ї мірошника, що належала общині Чеських братів. Діти в общині всі були рівні, незалежно від соціального статусу батьків. Члени общини вели трудову діяльність, піклувалися один про одного, виховували дітей, відкривали для них школи.

Коли хлопчикові виповнилося 8 років, помер батько. Здобувши освіту в початковій школі рідної мови і завдяки турботам общини в гімназії, Коменський вступає до Гейдельберзького університету, а потім у Гернборзьку академію. Пішки здійснює подорож по Європі, а потім стає проповідником і одним із керівників місцевої общини.

Людина величезної ерудиції веде велику наукову роботу, що проникнута патріотичним духом. Піклується, щоб **знання було доступним для всіх**: *«Не треба ховати науку в книгу для учених, треба, щоб знання стало доступним всім».*

Тридцятирічна війна (1618-1648 р.р.) згубно вплинула на життя общини. Чехія втратила самостійність і була включена в імперію Габсбургів. Німецькі дворяни і прислужники Ватикану піддали країну розоренню.

Загинула від чуми сім'я Коменських, згорає його бібліотека, книги, рукописи, майно. Община була розігнана і на вимогу поневолювачів повинна перейти в католицизм. Сім'я категорично відмовилася і поселилася у польському містечку Лешно. Тут Коменський стає вчителем братської школи. У 1631 р. пише першу книгу «Відкриті двері мов і всіх наук». Починає керувати гімназією. У 1632 р. з-під пера Коменського виходить книга «Велика дидактика» і «Материнська школа».

Розробляє філософську теорію «Пансофія». Коменський створює семитомний твір «Загальна рада про виправлення людських справ», у якому представлені доступні енциклопедичні знання про природу і суспільство.

Популярність чеського ученого проникла в країни Західної Європи. У 1641 р. він був запрошений англійським парламентом для спільної роботи з ученими Англії. Поїздка перетворилася на триумфальний хід. Його запрошували до Швеції, Угорщини для проведення шкільних реформ.

Коменський продовжує науково-дослідну діяльність. Пише підручник «Світ чуттєвих речей у малюнках».

Після повернення до Польщі Коменський незабаром втратив усе майно. Під час Польсько-шведської війни місто Лешно було дотла спалено. Загинула бібліотека Коменського і цінні рукописи. Помер учений у 1670 р. в Амстердамі.

Цілі і завдання виховання

I. *Цілі і завдання* виховання в педагогічних теоріях Коменського пройняті духом релігійності, тобто *виникають з релігії*.

Мета виховання, за Коменським, трактується як підготовка до з'єднання з Богом, до пізнання його, підготовка дійсного християнина до справжнього, реального життя, до діяльності в ній. «Живе людина не для учення, а для діяльності», – стверджує Коменський.

«Залишивши в стороні древо життя, простягаємо безладні прагнення до одного тільки древа пізнання. На догоду цьому безладному прагненню школи до цих пір гналися тільки за знаннями».

Так Коменський, подібно Монтеню, засуджував перевагу знань у вихованні, з цим прийшло б виродження гуманістичної педагогіки.

Які **завдання** ставить Коменський? Підготовка до вічного життя, на думку Коменського, включає:

1. Пізнання себе, навколишнього світу (розумова освіта);
2. Управління собою (моральне виховання);
3. Прагнення до Бога (релігійне виховання).

або

1. Наукова освіта.
2. Чеснота, або моральність.
3. Релігійність, або благочестя.

«Нещасне те виховання, яке не переходить у моральність і благочестя».

«Не повинні бути роз'єднані і три прикраси душі: освіченість, чеснота і благочестя».

Так звучить у Коменського ідея виховання гармонійної і всебічно розвиненої особистості.

Коменський висловлює ідею **обов'язкового** загального навчання (для багатих і бідних, хлопчиків і дівчаток).

Що означає виховувати?

«Ретельно виховувати означає піклуватися про те, щоб за допомогою постійних повчань і прикладів сприяти успішному зростанню насіння мудрості, щоб розуми юнацтва прониклися дійсним пізнанням світу незалежно від того положення, яке займає в суспільстві. Виховання потребують усі: тупі, обдаровані, багаті і бідні. Ті, кому доведеться стояти на чолі інших і кому доведеться підкорятися».

Отже, можна стверджувати, *«що ті, хто народилися людьми, потребують виховання, оскільки вони призначені бути людьми, а не дикими звірами; безрозсудними тваринами або дикими колодами»*.

Коменський обґрунтовує необхідність і значення виховання для певної людини і всього суспільства. Тільки завдяки вихованню людина і може зробитися людиною. Якщо правильно організувати школи і виховання в них дітей, то державні і суспільні справи опиняться в якнайкращому положенні. Правильне виховання й освіта забезпечать підготовку патріотів, які беззавітно служитимуть Вітчизні, тому **виховання** – «справа важлива, дуже важлива, така, що стосується слави Божої і загального порятунку народів».

Природовідповідність виховання

Правильне виховання, за Коменським, повинно бути ***природовідповідним, тобто згідно із законами природи***. Це означає, що природа розвивається за певними законами; людина, як частина природи, розвивається за тими ж законами. Тому у вихованні необхідно враховувати всі закони, що існують у природі. Природа – єдина, в ній усе відбувається доцільно, в природі панують гармонія і порядок; природа не любить стрибків, усе протікає поступово, природа нічого не терпить даремного. Тому в природі все відбувається ***природним чином***.

Педагогіка розглядає ідею природовідповідності у Коменського як ***методологічний принцип***, згідно з яким виховання повинно здійснюватися відповідно до закономірностей, що об'єктивно існують у природі, частинкою якої є людина.

Найбільш цінною в ідеї є вимога, щоб виховання і навчання відповідали ***віковим особливостям дитини і ступеням його розвитку***.

Коменським було розроблено 28 основоположень, за якими розвивається природа і за якими виховується людина.

ЛЮДИНА

Обґрунтувавши свої педагогічні положення, він часто удавався до посилок на явища природи і приклади людської діяльності. Наприклад, Коменський говорив, *що природа все починає з найзагальнішого і закінчує найіндивідуальнішим, так і в процесі навчання. Чи це так?*

Проте *розуміння принципу природовідповідності Коменським було історично обмеженим: у той час він не міг ще зрозуміти своєрідності розвитку людини як істоти суспільної і помилково вважав, що цей розвиток визначається тільки природними законами* (аналогія з природою, містичне пояснення явищ).

Вікова періодизація

Коменським була запропонована вікова періодизація. Кожен віковий період має свій ступінь освіти, відмінний від подальшого, але всі вони взаємозв'язані.

	Віковий період	Вікова особливість	Ступені освіти
1.	<i>Дитинство</i> (від народження до 6 років)	Фізичний розвиток і розвиток органів чуття	Материнська школа
2.	<i>Отроцтво</i> (від 6 років до 12 років)	Розвиток пам'яті, уявлення з їх виконуючими органами – язиком і рукою	Шестирічна школа рідної мови
3.	<i>Юність</i> (від 12 років до 18 років)	Крім особливостей попереднього періоду, розвивається мислення	Латинська школа або гімназія
4.	<i>Змужнілість</i> (з 18 до 24 років)	Розвиток здібностей, збереження гармонії	Академія

Питання: Що загального і які відмінності сучасної вікової періодизації з періодизацією Коменського?

Материнська школа

Материнська школа в розумінні Коменського – це сім'я, де протікає все життя дитини від народження до шести років включно.

Не випадково, що в Чехії дитячі садки і досі носять назву материнської школи. Коменський в «Материнській школі», яка містить 12 розділів, розкриває майже всі основні питання дошкільного виховання.

Головним призначенням материнської школи Коменський вважав **захист дитини від шкідливих впливів і створення твердої основи для всієї системи подальшого виховання й освіти.** Особливе вчення Коменський спрямовує на відношення батьків до дітей і використання ними розумних методів у складній справі виховання. *«Для батьків діти повинні бути миліші і дорожчі, ніж золото і срібло, перли і коштовне каміння».*

Винятковий інтерес представляє думка Коменського про значення веселості для здоров'я, особливо в материнській школі. **Ігри** дітей Коменський вважав таким видом їх діяльності, який вельми важливий не тільки для загального інтелектуального розвитку, але і для зміцнення фізичних сил.

Питання: Які основні елементи повинні включати розумове виховання в дошкільному віці (за Коменським!).

Він вважає, що основа освіти людини закладається з моменту «пізнавання» дитини, коли дитина «розрізняє» батька, матір. У материнській школі діти отримують **прості уявлення з різних галузей знань.** З оптики дізнаються, що таке тьма, світло; з **географії** – місце, де вони народилися і живуть і т.п.. З **арифметики** дитині важливо знати, що таке багато і мало, парне і непарне, уміти рахувати до 20 або 60.

Музичні уміння дітей полягатимуть у тому, щоб заспівати напам'ять який-небудь вірш із псалмів.

Граматика для перших шести років полягатиме в тому, щоб дитина мала змогу назвати стільки речей, скільки їх знає.

Пізнання предметів Коменський пов'язує з грою. Він радить давати дітям іграшки, що зображують домашнє начиння, домашніх тварин.

Особливе місце Коменський відводить питанням методики розвитку мови у дітей. Він вважає за необхідне ставити питання перед дітьми: «Що таке?», «Що ти робиш?», «Як це називається?», приділяти увагу правильній вимові.

Значні думки Коменського і в питаннях формування добрих якостей:

- 1) помірність;
- 2) охайність;
- 3) шанобливість до старших;
- 4) запобігливість;
- 5) правдивість;
- 6) справедливість;
- 7) добродійність, щедрість;
- 8) терплячість;
- 9) делікатність;
- 10) навчитися манерам;
- 11) уміти тримати себе з гідністю.

Важливо привчати до праці, вчити не тільки говорити, але і мовчати, де це потрібно.

З цього переліку видно, що виховання етичної свідомості розпочинається на початковому етапі розвитку дитини.

Особливе місце приділив підготовці дитини до школи. «Безрозсудно поступають ті батьки, які без усякої підготовки ведуть своїх дітей у школи, точно телят на бійню або худобину в стадо: хай на потім шкільний учитель мучиться з ними, терзає їх, як хоче».

Серед численних заходів, які повинні підготувати дітей до школи, Коменський вирішальне значення надавав виробленню у дітей почуття любові і пошани до школи і вчителя. *«Божевільні ті, хто зробив з учителя лякало, а з школи застінок для тортур, і все-таки ведуть туди дітей»*. Ці погляди Коменського можуть і сьогодні бути використані в практиці сім'ї та дошкільних установ.

Дидактичні принципи

Заслугою Коменського є те, що він уперше розробив **дидактичні принципи, дав їх класифікацію**. Виступаючи проти панування догматичного навчання, яке існувало в середньовіччі, Коменський прийшов до висновку, що навчання повинно підкорятися певним законам і закономірностям. Ці положення розкриті ним у книзі *«Велика дидактика»*.

“Didactica” – це емпірико-індуктивний метод у дусі Бекона. Бере з природи правила і прийоми виховання, але точніше, оскільки з природи всесвіту, а не з людської психіки, то метод був конкретизований як натуралістично-психологічний.

Спираючись на ці положення, Коменський стверджував, що *«нічого немає в інтелекті, що не було раніше у відчуттях»*. Виходячи з цього, в основу пізнання і навчання Коменський поставив чуттєве сприйняття (сенсуалізм) і розкрив принцип наочності.

1. Сформульоване їм «золоте правило» вимагає, щоб процес навчання починався наочним знайомством з реальними речами шляхом безпосереднього сприйняття їх органами чуття: *«По-перше, річ, потім слово»*. Для здійснення наочного навчання на допомогу вчителям і батькам Коменський створює підручник *«Світ чуттєвих речей у малюнках»*, відомий у всіх країнах. Ця азбука дає уявлення про різні речі, явища, людину, його працю, мистецтво і т.п.

Сутність золотого правила дидактики полягає у наступному: «все, що тільки можна представляти для сприйняття відчуттям, а саме: видиме – для сприйняття зором; чутне – слухом; запахи – нюхом; що підлягає смаку –

смаком; доступне дотику – шляхом дотику. Якщо які-небудь предмети спочатку можна сприймати декількома відчуттями, хай вони відразу охоплюються декількома відчуттями».

Питання: Які чуттєві сприйняття використовує у навчальному процесі сучасна дидактика і як?

2. Принцип свідомості

Питання: Дайте визначення схоластики.

На противагу схоластиці, зубрінню Коменський висуває принцип свідомості. Учні повинні усвідомити, зрозуміти, осмислити, а зачувати напам'ять тільки те, що добре зрозуміло розумом. *Рекомендував у навчанні йти від простого до складного, від конкретного до абстрактного, від фактів до висновків, від легкого до важкого, від близького до далекого, від прикладів до правил.*

3. Принцип послідовності

Передумання прокладає шлях до подальшого, тобто новий матеріал повинен подаватися лише після того, як засвоєно попередній, а засвоєння нового повинно сприяти закріпленню попереднього.

4. Принцип посильності (розглянути самостійно, використовуючи знання дидактики)

5. Принцип ґрунтовності і точності (розглянути самостійно, використовуючи знання дидактики)

Завдання: Порівняйте дидактичні принципи, запропоновані Я.А. Коменським, з сучасними дидактичними принципами.

Коменський намагається проникнути в суть процесу навчання. Навчання – передача знань тому, хто вчиться. Той, хто їх передає – *вчитель*, той, кому їх передають – *учень*, процес передачі – *навчальний процес*. Навчання вимагає взаємозв'язку всіх компонентів.

Від учня вимагається:

- певна підготовленість до учіння;
- певний вік дитини;

– здібність до активної участі в процесі придбання знань.

«Учіння – робота, і в ній повинні брати активну участь і той, хто вчить, і той, хто вчиться, але перший іде попереду, а другий слідує за ним».

Школа – не єдине джерело знань і розвитку. Ще один шлях – це книга.
«Як найвірніші друзі, – говорив Коменський, – книги охоче говорять з нами, вчать нас, указують правильний напрям, підбадьорюють, радують і наближають до нас те, що віддалене від нас».

Основою нормального шкільного життя є **порядок та організованість**. Я. Коменський вводить класно-урочну систему занять. Забороняється пропускати заняття. Встановлює канікули, іспити, вводиться перевірка знань. Для кожного класу – окремі підручники, написані на рідною мовою.

Усі звичні для нас організаційні форми роботи були у той час новими і вимагали великих зусиль для впровадження в життя. «Школа повинна нагадувати майстерню, бо учіння – праця, в ній повинен панувати трудовий напрям».

Моральне виховання і дисципліна

Увагу Я.А. Коменського привернули і питання морального виховання. У 1653 р. Коменський, який давно мріяв написати для вчителів керівництво у питаннях виховання моральних якостей особистості, узагальнює свій досвід роботи і створює «Правила поведінки». Одне з правил свідчить: *«Вважай нещасним той день, у який ти не засвоїв нічого нового і нічого не додав до своєї освіти».*

Методом етичного виховання Коменський вважає пояснення учневі в чому суть добра і *«вправи його в чеснотах»*. Виховання через діяльність найбільш дієве.

Якими ж якостями повинен володіти вчитель, якому довірили виховання дітей?

1. Освіченість.

Великий педагог порівнює неосвіченого вчителя з тінню без тіла, хмарою без дощу, джерелом без води, лампою без світла.

2. Охочий виховувати активність, самодіяльність, сам повинен володіти цими якостями.

3. Доброзичливість, м'яке ставлення до дітей.

4. Знання вікових і індивідуальних особливостей дітей.

Отже, Ян Амос Коменський уперше на філософській і психологічній основі створив цілісну педагогічну систему, реалізував побудову педагогіки на теоретичному фундаменті. Зрозуміло, цій теорії властива історично обумовлена обмеженість. Учений заклав традицію, що відкрила шлях для подальших пошуків наукового учення у дидактиці.

Коменський створив органічну педагогічну систему. Ним знайдено найважливіші елементи цієї системи, встановлено їх взаємозв'язок.

Визначено мету виховання як основний елемент педагогічної системи; розкрито сторони виховання, вказано зміст і методи навчання.

Характер системи дієвий, реалістичний, демократичний.

Ним було написано 92 твори. Один із них «Світ чуттєвих речей у малюнках» (Orbis pictus). Ця книга до 19 століття, до юних років Гете залишалася головною дитячою і шкільною книгою.

Цінність педагогічної системи Коменського визначається власним практичним, педагогічним досвідом.

Система Коменського ознаменувала переворот у практиці шкільного навчання від схоластики до розвитку прогресивної педагогічної думки.

Особливий інтерес для майбутніх учителів початкових класів і батьків представляє зміст діяльності вихователя-матері в Материнській школі. День народження Я.А. Коменського 28 березня визнали в Чехії як День учителя.

Дискусійні питання: Коменський підпорядковує виховання законам природи, не бачить безпосереднього зв'язку виховання з умовами суспільного життя.

Виконайте завдання, що є підсумковими з цієї теми [111].

Завдання 1

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ

I. У коменіології відомо п'ять груп думок про Коменського як філософа і мислителя:

ПЕРШІ не тільки повністю заперечують Коменського як філософа і мислителя, але й не відводять йому навіть будь-якого місця в історії педагогічних ідей.

ДРУГІ визнають Коменського великим педагогом-мислителем, але як філософа-мислителя цінують невисоко.

ТРЕТІ абсолютно обходять питання про філософські переконання Коменського і пов'язують усе його педагогічне учення з релігійним світоглядом.

ЧЕТВЕРТІ визнають, що педагогічне учення Коменського побудоване на певних філософських задачах і зв'язують основні питання виховання і навчання у Коменського з його філософськими переконаннями.

П'ЯТІ доводять, що Коменський – не тільки великий педагог, але разом з тим видатний філософ і різносторонній мислитель.

- Займіть позиції одного з прихильників цих думок і наведіть обґрунтовані докази.

II. Основний девіз, кредо соціально-політичної концепції Коменського полягає в такому: всі люди за своєю природою рівні і мають право на життя, на розвиток, удосконалення, на людяність.

- Чи не руйнувало таке твердження засади феодальної ідеології – ідею природженої переваги? Як могли вплинути такі ідеї на освіту в епоху, коли жив Коменський?

III. Коменський, як гуманіст, великий демократ і полум'яний патріот, усе життя невпинно боровся за мир на всій землі і був лютим ворогом воєн між народами. Він був переконаний, що між народами повинна бути припинена ворожнеча. Головним знаряддям суцільного світу він вважав міжнародний орган – «Всесвітній суд» або «Всесвітній сенат». Одна з

функцій цього органу – мирне вирішення суперечливих питань між різними країнами.

- Чи відомий вам в історії людства подібний орган?
- Чи вирішує він суперечливі питання шляхом переговорів?

IV. Якщо врахувати те, що Коменський сам говорив відносно складових частин виховання, а також те, що витікає з його учення, то під вихованням він розуміє гармонійну єдність розумового, етичного, естетичного, фізичного, трудового і релігійного виховання.

- Доведіть, що вже Коменський розробив ідею всебічного гармонійного розвитку особистості. У чому її позитивні сторони і недоліки?

V. Д.О. Лордкіпанідзе стверджує, що ідея природовідповідності у Коменського – це методологічний принцип, згідно з яким виховання повинне здійснюватися відповідно до закономірностей, що об'єктивно існують у природі, частинкою якої є людина.

- Розкрийте суть цього твердження і приведіть конкретні приклади аналізу історико-педагогічних явищ з позицій філософії.

Завдання 2

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ

I. Другим ступенем у шкільній системі Коменського є школа рідної мови, яка призначена для дітей 6-12-річного віку.

- Доведіть, що вчення Коменського про цілі, завдання, зміст і місце школи рідної мови було своєрідною революцією в системі освіти того часу.

II. Коменський вважав навчання основним засобом здобування освіти, а зміст навчання – головним і основоположним у цьому процесі.

- Якщо Ви згодні з цим твердженням, то доведіть його на прикладі сучасної школи.

III. Коменський розробляє загально-педагогічні основи навчання. Фундамент його дидактичного учення складають три найважливіші принципи:

- 1) виховуючий характер навчання;

- 2) зв'язок навчання з життям, з дійсністю;
- 3) відповідність навчання особливостям учнів.

- Чи не застаріло це учення Коменського, і чи має воно цінність для сучасної школи?

IV. Говорячи про виховання «людяності в людині», Коменський мав на увазі виховання чотирьох чеснот: мудрості, поміркованості, бадьорості і справедливості.

- Дайте оцінку цим чеснотам із сучасної позиції й оцініть їх значення для часу Коменського.

V. Коменський стверджує, що вся відповідальність за виховання учнів покладається на вчителя. Він наводить приклад Діогена: «Чи правий був Діоген, коли, побачивши хлопчика, який вів себе непристойно, бив палицею його вихователя і говорив: «Так це ти його так наставляєш?». Тому повинні остерігатися побоїв і ті вчителі, учні яких постійно проявляють незнання і погану поведінку». («О вигнанні з шкіл косності»)

- Чи має рацію Коменський? Свою думку доведіть.

Завдання 3

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ

I. У Чехословаччині зберігся усний переказ про дуб у Жаковському лісі недалеко від Фульнека (жак по-чеськи означає учень), який показували ще в 2-ій половині XIX ст. як місце, де Коменський проводив заняття і бесіди з учнями.

- Про які методи навчання свідчить це повідомлення?
- Як воно характеризує педагогічний досвід Коменського?

II. Коменський вважав свою «Велику дидактику» якнайкращим засобом забезпечення благополуччя Чехії та її народу.

- Доведіть це зауваження і приведіть свої докази, підтверджуючи його.

III. Коменський стверджував, що вся природа і «її частинка чоловік» створені Богом, але в той же час доводить, що світ пізнаваний і людина може його пізнати.

- Чи немає тут суперечності? Якщо є, то Коменський відкриває шлях матеріалістичним переконанням у питанні про пізнаваність світу. Чи можливо це?

IV. Основний девіз, кредо соціально-політичної концепції Коменського полягає в наступному: всі люди за своєю природою рівні і мають право на життя, на розвиток, удосконалення, на людяність.

- Чи не підриває таке твердження засади феодальної ідеології – ідею природженої переваги? Як могли з'явитися такі ідеї в епоху, коли жив Коменський?

V. Умовою позитивних змін у справах людських, загального перетворення суспільства Коменський вважає зміни в трьох галузях: в освіті (включаючи науку), релігії і політиці.

- Доведіть правомірність цієї умови.

VI. Коменський висуває наступні вимоги вихованню:

- 1) мета виховання полягає в тому, щоб виховати таку людину, яка над усе ставить благополуччя своєї батьківщини;

- 2) освіта повинна бути загальною й обов'язковою;

- 3) освіта повинна озброїти народ знаннями, необхідними для його матеріального і духовного добробуту;

- 4) виховання повинне підготувати людину до життя, праці;

- 5) навчання рідною мовою повинне складати основу освіти;

- 6) уся освіта повинна бути спрямована на виховання «людини в людині», школа повинна бути «майстернею гуманності».

- Чи правильне твердження, що всі ці вимоги і складають ідеї народності у вихованні? Доведіть.

Завдання 4

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ

I. Ідея природовідповідності виховання за Коменським припускає відповідність виховання природи і тим закономірностям, які існують у ній незалежно від нас.

- Що означає – проводити виховання і навчання «відповідно до природи»?

- Якій природі повинні відповідати виховання і навчання дитини:

- a) природі, що оточує дитину;

- b) природі самої дитини;

- v) тій чи іншій природі?

II. Коменський пропонує послідовну однолінійну чотиріступінчасту систему шкіл: материнська школа, школа рідної мови, латинська школа й академія. Кожен із цих ступенів відповідає певному віковому періоду.

- Яке значення має ця система? У чому її переваги перед школами його епохи і недоліки перед школою подальших часів?

III. Коменський писав: «Учити – це означає вводити в науку тих, хто не знає науки, вчитися – це означає бути керованим. Але хто веде, той передує; кого ведуть, той за ним слідує. Передувати і слідувати означає в усякому разі йти».

- Про яку важливу особливість процесу навчання говорить тут Коменський?

IV. Коменський, визначаючи мету навчання, висловив такі вимоги: а) успішність; б) легкість; в) ґрунтовність; г) швидкість (найкоротший шлях навчання).

Є два твердження:

1. Це загальні методичні дидактичні принципи.

2. Це загальні вимоги навчання й учення.

- Якщо Ви обрали, на Ваш погляд, правильне, дайте йому обґрунтування і приведіть доказ того, що ці вимоги зберігають своє теоретичне і практичне значення для нашої школи та дидактики.

V. «Виховання людяності в людині» є моральне виховання і включає воно чотири елементи:

1. виховання гуманізму і демократизму;
2. виховання патріотичних і суспільних почуттів;
3. виховання працьовитості;
4. виховання правдивості і людяності.

• Чи правильне таке твердження? Чи відповідає моральне виховання за Коменським сучасному розумінню завдань етичного виховання?